

6. Грушевський М. Історія української літератури. В 6 т., 9 кн. / Упорядкування В.В. Яременко; приміт. К.С. Росовецького. 1993. Т. 3. 285 с.
7. Гудзий М. Литература Киевской Руси и украинско-русское литературное единение XVII–XVIII вв. 1989. 373 с.
8. Гаспаров М. Об античной поэзии: Поэты. Поэтика. Риторика. 2000. 478 с.
9. Кусков В. История древнерусской литературы : учебник. 1982. 296 с.
10. Моление Даниила Затворника. Литература Древней Руси : хрестоматия / Сост. Л.А. Дмитриев ; под ред. Д.С. Лихачева. 1990. С. 163–174.
11. Салига Т. Імператив. Літературознавчі статті, критика, публіцистика. Львів. 1997. С. 64–98.
12. «Слово о законі і благодаті» київського митрополита Ларийона: Реконструкція українською абеткою та переклад на сучасну українську мову М. Ткача. 2000. 128 с.
13. Франко І. Духовна й церковна поезія на Сході й на Заході. Збір. Творів. У 50 т. Т. 39. Київ, 1983 . С. 126–144.
14. Чижевський Д. Історія української літератури. Київ. 2003. 568 с.

Т. А. Белоброва. Молитва сакральная: генологические модификации. – Статья.

Аннотация. В статье рассматривается становление и развитие молитвоцентричного текста, развитие сакральной молитвы в ее генологических модификациях, мотивная палитра. Феномен молитвы и ее художественная парадигматика/синтагматика, куда входят и мотивы исповедальности, как своеобразный эстетический отклик на духовную, онтологическую и аксиологическую потребность человека в поисках дороги к Богу, а также морально-этического и психологического самопостижения. Выявлены генологические константы молитвенной ситуации и молитвоцентричного текста – это непосредственные обращения к высшим силам со славословием, благодарением, мольбой, просьбой.

Ключевые слова: молитва, молитвоцентричный текст, генология, модификация, исповедальность, мета-жанр, сакральность, генологические константы, подтекст.

T. Byelobrova. Sacred prayer: genological modifications. – Article.

Summary. The article examines the formation and development of a prayer-centered text, the development of sacred prayer in its genological modifications, a motivational palette. The phenomenon of prayer and its artistic paradigmatics/syntagmatics, which also includes the motives of confession, as a kind of aesthetic response to the spiritual, ontological and axiological need of a person in search of the road to God, as well as to moral, ethical and psychological self-comprehension. The genological constants of the prayer situation and the prayer-centered text were revealed – these are direct appeals to higher powers with praise, thanksgiving, prayer, and request.

Key words: prayer, prayer-centered text, genology, modification, confession, metagenre, sacredness, genological constants, subtext.

УДК 159.9.612.821

Р. М. Білоус

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки та філософії
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Полтавська область, Україна

І. М. Галбург

студентка VI курсу спеціальності 053 «Психологія»
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Полтавська область, Україна

ВПЛИВ КОНФЛІКТОСТІЙКОСТІ ТА ТРИВОЖНОСТІ НА РОЗВИТОК ВЕГЕТО-СУДИННОЇ ДИСТОНІЇ У ШКІЛЬНИХ МЕДІАТОРІВ

Анотація. У статті проаналізовано особливості роботи шкільних медіаторів в умовах пандемії. Проведене дослідження дало змогу визначити взаємозв'язок конфліктостійкості та тривожності з розвитком вегето-судинної

дистонії підлітків – шкільних медіаторів, з'ясовано наявність ознак вегето-судинної дистонії у респондентів з високим та середнім рівнем тривожності за середнього, низького, дуже низького рівнів конфліктостійкості.

Ключові слова: підлітковий вік, шкільний медіатор, тривожність, конфліктостійкість, вегето-судинна дистонія, пандемія.

У сучасний період кризових зрушень підвищується рівень суспільної тривожності загалом, що в умовах глобальної пандемії потребує уваги до фізичного та психічного здоров'я особистості та підлітків зокрема. Шкільний медіатор має бути особистістю зі сформованою конфліктологічною компетентністю, емоційною стійкістю за наявності активної позиції у життєвому часо-просторі, що актуалізує вивчення особливостей роботи шкільних медіаторів в ускладнених умовах.

Для підлітків-медіаторів провідною є діяльність, спрямована на навчання, ділове та міжособистісне спілкування з однолітками, вчителями, батьками; вони вчаться поєднувати соціологічний аналіз ситуації з власне психологічним дослідженням. Тривожність та конфліктостійкість на особистісному рівні розглядаються як інтеграційна характеристика цілісного механізму психічної регуляції діяльності. Загроза поширення коронавірусної інфекції COVID-19 та викликані цим карантинні обмеження зумовлюють порушення свободи особистості, впливаючи на підліткову психіку, емоційність, ускладнюючи медіаційні процеси в школі. Тому зниження конфліктостійкості, підвищення тривожності можуть стати каталізаторами розвитку психосоматичних захворювань, зумовлювати появу ознак зміни вегетативної дисфункції організму. Тож *метою* цієї статті є з'ясування впливу конфліктостійкості та тривожності на розвиток соматичних захворювань у шкільних медіаторів.

Однією з найважливіших складових частин успішності переговорного процесу в закладах освіти є сформована конфліктологічна компетентність його учасників, яка своєю чергою є здатністю ефективно взаємодіяти із соціальним оточенням у системі міжособистісних і міжгрупових відносин. А. Мітяєва визначає конфліктологічну компетентність через уміння утримувати протиріччя в продуктивній конфліктній формі з метою його розв'язання. На думку І. Колеснікова, конфліктна компетентність – це опанування позиції партнерства, співробітництва на фоні позитивного оволодіння засобами та прийомами регуляції поведінки, готовності до вирішення конфліктних ситуацій.

Емоційний компонент конфліктологічної компетентності характеризується психічною стійкістю в передконфліктних і конфліктних ситуаціях міжособової взаємодії, що детермінує поведінку в ситуації суперечки. Конфліктостійкість розглядається через здатність протистояти стресовим чинникам, правильно організувати свою поведінку в складних ситуаціях соціальної взаємодії, неконфліктними способами вирішувати проблеми у стосунках з іншими людьми [7].

Вивченням особливостей конфліктостійкості особистості займалися А. Анцупов, М. Пірен, І. Свириденко, А. Шипілов та інші науковці. Конфліктостійкість особистості (А. Анцупов, А. Шипілов) є специфічним виявом психологічної стійкості; уявляється здатністю людини оптимально організувати свою поведінку у важких ситуаціях соціальної взаємодії, безконфліктно вирішувати проблеми у стосунках з іншими людьми. Як вид психологічної стійкості вона має свою структуру, включаючи такі компоненти: пізнавальний, мотиваційний, діяльнісно-поведінковий, діагностичний, саморегулюючий, емоційний, вольовий.

І. Свириденко, М. Башкін вважають конфліктостійкість поняттям, протилежним конфліктності, та передбачають наявність внутрішнього локусу контролю, соціоцентричну мотивацію, осмислений підхід до природи конфлікту поряд із прагненням до моральноцінного результату вирішення конфлікту. Зростання зрілості особистості супроводжується зниженням її конфліктності, зростанням конфліктостійкості [3].

Формування емоційного компонента конфліктологічної компетентності є важливим складником здоров'я підлітка-медіатора. Різкі зміни соматичних показників під час переживання індивідом сильної емоції вказують на те, що у цьому процесі задіяні практично всі нейрофізіологічні та соматичні системи організму. Ці зміни впливають на сприйняття, мислення та поведінку особистості і можуть призвести до соматичних і психічних порушень [5].

Психоемоційні переживання супроводжують життя індивіда, відтворюючи буденну дійсність у свідомості за допомогою емоцій і почуттів. К. Ізард (теорія диференційованих емоцій) та С. Малатеста вважають, що в своїй інтегральній єдності спектр таких переживань, як тривога, тривожність, емоції, стреси, настрої, пристрасті, афекти тощо, становлять і характеризують емоційно-почуттєву сферу людини [3]. Важливим етапом її розвитку є період, який передує дорослому віку, – ранній юнацький та підлітковий.

У цей час формуються основи психологічної готовності особистості до подолання зовнішніх та внутрішніх протиріч, проблем, розвивається рефлексія, здатність до планування, свідомої регуляції діяльності, емоційних переживань [6]. Саме емоції і почуття стають відображенням реальної дійсності у різних формах переживань, формуючи емоційну сферу особистості медіатора.

Стосунки з товаришами (за В. Моргуном) перебувають у центрі життя підлітка, багато в чому визначаючи головні аспекти його поведінки та діяльності. Для учня, що вибрав роль шкільного медіатора, важливим є досягнення відповідного статусу. Це намагання може виражатися через бажання посісти в групі позицію лідера чи бути визнаним авторитетом у процесі вирішення суперечки між однокласниками. Діяльність шкільного медіатора належить до типу «людина–людина», зорієнтована на спілкування, взаємодію з людьми та врегулювання конфліктних питань між ними [5]. Вирішення таких завдань вимагає вміння встановлювати та підтримувати ділові контакти, розуміти людей і розбиратися у взаєминах, проявляти активність, комунікабельність і контактність, володіти розвинутими мовними здібностями, вербальним мисленням, невербальними засобами спілкування, емоційною стійкістю.

Важливо відзначити, що медіатор у ході своєї діяльності має демонструвати здатність ефективного вирішення конфлікту, глибоке знання психології конфлікту та міжособистісної взаємодії. Медіатор проявляє асертивну поведінкову реакцію, навмисно відмовляється від агресивної чи пасивної поведінки з метою дотримання головних принципів медіації, насамперед для дотримання власної нейтральності стосовно конфлікуючих сторін [1], що вимагає збереження внутрішньої рівноваги та запобігання стану тривожності.

К. Юнг переконував, що особистість на символи колективного несвідомого реагує проявами тривожності, а Е. Фромм вважав людину у суспільстві самотньою та відчуженою. Проблема тривожності, на думку Р. Мей та Е. Еріксона, є центральною у розвитку людства; разом із цим Ф. Готвалд, В. Ховланд відносять її до найважливіших характеристик сьогодення, основного життєвого переживання сучасності [6].

Тривожність – психічний стан емоційної напруги, настороженості, хвилювання, душевного дискомфорту, підвищеної вразливості у разі ускладнень; загостреного почуття провини і недооцінювання себе у ситуаціях очікування, невизначеності або передчуття неясної загрози значущій рівновазі особистості [7]. Тривожність розглядається Б. Кочубей та А. Захаровим у загальному ряді невротичних і преневротичних утворень як явище, породжене внутрішніми конфліктами.

На думку К. Роджерса, тривожність виступає емоційною реакцією на внутрішньоособистісне протиріччя, на конфлікт між Я ідеальним та Я реальним. Тривожність є станом людини, за якого неможливо усвідомити причину скутості та напруженості. А. Прихожан характеризує тривожність емоційно особистісним утворенням з когнітивним, емоційним і операціональним аспектами, зумовленими незадоволенням провідних соціогенних потреб, перш за все потреб Я [6]. Наявність тривожності є свідченням порушень особистісного розвитку, чинить перешкоди діяльності та спілкуванню. Ю. Ханін трактує тривогу через стан, реакцію на різні стресори, що характеризується різною інтенсивністю, мінливістю у часі, наявністю усвідомлюваних неприємних переживань напруги, стурбованості, хвилювання і супроводжується вираженою активізацією вегетативної нервової системи.

У межах екзистенціального підходу (А. Камю, Дж. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс) тривожність розглядається через особистісну беззахисність, загрозу власному існуванню, що залежить від визнання особистості іншими людьми, від оцінних ставлень до неї.

Психологічні причини виникнення тривоги можуть зустрічатися у всіх сферах життєдіяльності підлітка. Умовно їх поділяють на суб'єктивні й об'єктивні. До суб'єктивних відносять чинники інформаційного характеру, пов'язані з хибним уявленням про завершення події, і причини психологічного характеру (суб'єктивна значущість завершення події). Серед об'єктивних виділяють екстремальні умови встановлення підвищених вимог до психіки людини у разі невизначеності завершення ситуації, втоми, хвилювання з приводу здоров'я, порушення психіки тощо [2].

У соціальній сфері тривожність впливає на ефективність спілкування, взаємини з товаришами, породжуючи конфлікти; у психологічній – зумовлює зміну рівня домагань особистості, зниження самооцінки, рішучості, впевненості в собі, мотивації. Простежується зворотний зв'язок тривожності з такими особливостями, як соціальна активність, принциповість, добросовісність, прагнення до лідерства, рішучість, незалежність, емоційна стійкість, упевненість, працездатність, ступінь нейротизму та інтровертованості. У психофізіологічній сфері – зв'язок тривожності з особливостями нервової системи, енергетикою організму, активністю біологічно активних точок шкіри, розвитком вегетативних порушень.

Викладене вище дало змогу визначити методики для з'ясування впливу тривожності та конфліктостійкості шкільних медіаторів на розвиток у них вегето-судинної дистонії: тест на визначення рівня тривожності Спілбергера-Ханіна, «Визначення рівня конфліктостійкості» (за В. Козловим, М. Фетискіним), «Опитувальник для виявлення вегетативних змін» А. Вейна. Вибірку дослідження, проведеного у лютому–березні 2020 року, становили 30 учнів 9 і 10 класів Білецьківського навчально-виховного комплексу Кременчуцької районної ради, з них – 14 дівчат і 16 хлопців.

За методикою визначення рівня тривожності Спілбергера-Ханіна простежується домінування у респондентів середнього рівня ситуаційної (63,3%), особистісної (60%) та загальної (66,7%) тривожності, що вказує на необхідність формувати у них почуття впевненості та успіху.

Високий рівень ситуаційної і особистісної тривожності мають відповідно 30% і 30,3% респондентів, що свідчить про схильність учнів сприймати загрозу власній самооцінці і життєдіяльності в загальному діапазоні ситуацій і реагувати вираженим станом тривожності. Поряд з цим високий рівень особистісної тривожності може означати наявність невротичного конфлікту, з емоційними і невротичними зривами та психосоматичними захворюваннями. Лише 6,7% учнів мають низький рівень ситуаційної й особистісної тривожності. Отже, під час пандемії та обов'язкової самоізоляції дітей підліткового віку з числа шкільних медіаторів та пов'язаної з цим обмеженості в спілкуванні, можливості комунікувати з навколишнім світом, зміні звичайного режиму життя у 93,3% опитуваних спостерігається значне підвищення рівня ситуативної тривожності (середнього та високого рівнів), що може спричинити виникнення вираженої тривоги. У респондентів із високим рівнем тривожності на фоні емоційних і невротичних зривів може підвищитися рівень конфліктності.

Розглянемо отримані результати щодо конфліктостійкості за методикою В. Козлова і М. Фетискіна. У респондентів простежується домінування середнього рівня конфліктостійкості (66,7%), підтверджуючи орієнтацію особистості на компроміс, прагнення уникати конфлікту, що відповідає конформістській моделі поведінки більшості учнів підліткового віку, яка проявляється у конфліктних ситуаціях припиненням власних інтересів, настороженим ставленням до критичних оцінок інших людей. У такої категорії досліджуваних може спостерігатися значна обережність в оцінці, критиці, звинуваченнях у поєднанні з відкритістю, що свідчить про достатній рівень вихованості особистості. Проте ухилення від конфлікту свідомо чи несвідомо призводить до нерозуміння справжніх причин конфлікту, він стає глибшим і складнішим, впливаючи на підсвідомість і проявляючись у наростанні опору в інших сферах життя. Поряд із цим у 30% досліджуваних наявний низький рівень конфліктостійкості, що свідчить про виражену конфліктність у підлітків і може вказувати на схильність до деструктивної моделі поведінки в конфліктних ситуаціях, використання стратегії «суперництва, конкуренції», спрямованості особистості на боротьбу, бажання домогтися задоволення своїх інтересів незалежно від інтересів опонента. Лише 3,3% школярів мають дуже низький рівень конфліктостійкості, що вказує на виражену конфліктність особистості.

Емпіричний аналіз за опитувальником виявлення вегетативних змін А. Вейна вказує, що у 46,7% респондентів діагностуються ознаки синдрому вегето-судинної дистонії, 53,3% опитуваних не мають явних ознак вегетативних порушень. При цьому 64,5% респондентів з ознаками вегетативної дисфункції мають середній рівень, 28,5% – низький рівень і 7% – дуже низький рівень конфліктостійкості, що уможливило виникнення стійких соматичних захворювань. У досліджуваних з ознаками вегето-судинної дистонії спостерігається високий та середній рівні тривожності з незначним домінуванням високого рівня особистісної тривожності (57%) та середнього рівня ситуаційної тривожності (57%).

Отже, у респондентів з високим та середнім рівнем тривожності виявлено ознаки вегето-судинної дистонії. Зв'язок тривожності з особистісними структурами підлітків зумовлює необхідність системного психокорекційного впливу щодо зниження тривоги, невпевненості в певних соціальних ситуаціях, опрацювання навичок ефективної комунікації. Вирішення проблеми підвищеної тривожності є неможливим без урахування причин та наслідків її формування, її місця та негативного впливу на особистісне функціонування індивіда як на емоційно-когнітивному, так і на психосоматичному рівнях, адже саме тривожний стан учнів підліткового віку є причиною виникнення синдрому вегетативної дисфункції (вегето-судинної дистонії). З метою здійснення корекції тривожності у шкільних медіаторів доцільно провести соціально-психологічний тренінг, розроблений на методологічних принципах позитивної психотерапії. Напрямами подальших досліджень можуть бути вивчення гендерних особливостей шкільних медіаторів; з'ясування впливу акцентуацій характеру на формування конфліктологічної компетентності підлітків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аллавердова О.В. Медиация как социально-психологический феномен. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/2010/12/04/1214827379/4aAllahverdova.pdf> (дата звернення: 25.08.2020).
2. Баклицький І.О. Психологія праці. URL: <http://pidruchniki.ws/psihologiya/Page> (дата звернення: 10.08.2020).
3. Башкин М.В. Конфликтная компетентность личности : дис. канд. психол. наук : 19.00.05 «Социальная психология». Ярославль, 2009. 242 с.
4. Изард К.Э. Психология эмоций / пер. с англ. Санкт-Петербург : Издательство «Питер», 1999. 464 с.
5. Климов Е.А. Как выбирать профессию. Москва : Просвещение, 1990. 159 с.
6. Моргун В.Ф. Стрессогенность повседневной жизни детей: современные тенденции в Украине. Матеріали міжнарод. конгресу «Стреси в повсякденному житті дітей» (Одеса, 25–29.04.2000) / за ред. О.Я. Чебікіна. Наука і освіта. Одеса, 2000. № 1–2. С. 227–229.
7. Прихожан А.М. Психология тревожности. Санкт-Петербург : Питер, 2007. 192 с.
8. Психологія особистості: Словник-довідник / За редакцією П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. Київ : Рута, 2001. 320 с.

Р. Н. Белоус, И. Н. Галбург. Влияние конфликтостойкости и тревожности на развитие вегетососудистой дистонии у школьных медиаторов. – Статья.

Аннотация. В статье проанализированы особенности работы школьных медиаторов в условиях пандемии. Проведенное исследование позволило определить взаимосвязь конфликтостойкости и тревожности с развитием вегетососудистой дистонии подростков – школьных медиаторов, выявлено наличие признаков вегетососудистой дистонии у респондентов с высоким и средним уровнями тревожности при среднем, низком и очень низком уровнях конфликтостойкости.

Ключевые слова: подростковый возраст, школьный медиатор, тревожность, конфликтостойкость, вегетососудистая дистония, пандемия.

R. Bilouys, I. Galburg. Influence of conflict resistance and anxiety on development of vegetative dystonia among school mediators. – Article.

Summary. The article analyses peculiarities of school mediators' work in the conditions of pandemic. Performed research allowed to define interconnection between resistance and anxiety and development of vegetative dystonia among adolescent school mediators, existence of vegetative dystonia features was found out among respondents with high and medium level of anxiety while with medium, low, very low levels of conflict resistance.

Key words: adolescence, school mediator, anxiety, conflict resistance, vegetative dystonia, pandemic.

УДК 378.015.31:316.42:304:305(045)

Ю. С. Нечитайло

*аспірант кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

*Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

ГЕНДЕРНА ОСВІЧЕНІСТЬ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Анотація. Розкрито проблему підвищення рівня гендерної освіченості молодого покоління в науковому дискурсі соціальної роботи.

За мету було взято аналіз основних підходів до забезпечення гендерної освіченості молодого покоління в умовах євроінтеграційного розвитку сучасної вищої освіти у контексті соціальної роботи.

Встановлено, що нові виклики, які постають у царині соціалізації молоді, вимагають модернізації освітньої діяльності та соціальної роботи як провідних чинників розвитку суспільства, що зводиться до розширення вже набутих знань, вмінь та навичок, необхідних для підвищення гендерної освіченості молоді. Гендерна освіченість представлена сукупністю засвоєних індивідом знань про сутність гендеру, вмінь застосовувати гендерночутливі стратегії в організації педагогічної діяльності та соціальної роботи й наявністю досвіду використання гендерних